

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

แนวทาง การใช้ประโยชน์ จาก พืชกระท่อม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

แนวทาง การใช้ประโยชน์ จาก พืชกระท่อม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

แนวทางการใช้ประโยชน์จากพืชกระท่อม

ที่ปรึกษา

นายแพทย์ยงยศ ธรรมวุฒิ

อธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

นายแพทย์ขวัญชัย วิศิษฐานนท์

รองอธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

บรรณาธิการ

พท.ป.มาลา สร้อยสำโรง

ผู้อำนวยการสำนักงานจัดการกัญชาและกระท่อมทางการแพทย์แผนไทย

นายแพทย์จักรกรูฐ เผือกคง

ผู้อำนวยการสถาบันการแพทย์แผนไทย

กองบรรณาธิการ

พท.ป.วรรณวิษา นิลละอ

พท.ป.ธนดล มางาม

เสีียรวิภา กลิ่นบุบผา

พท.ป.กัลยาณี กฤษณกาฬ

พท.ศุภจิต แพ้จู้ย

พท.ป.เพชรรัตน์ พึ่งสำเภา

พท.ป.กฤตวรรณ พรเลิศลักษณ์

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

แนวทางการใช้ประโยชน์จากพืชกระท่อม พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท บียอนด์ พับลิชชิง จำกัด; 2565. 32 หน้า

พิธีจักษ์อักษร

พท.ป.วรรณวิษา นิลละอ, พท.ป.กัลยาณี กฤษณกาฬ

พิมพ์ครั้งที่ 1

มิถุนายน 2565

จำนวน

3,000 เล่ม

จัดพิมพ์โดย

สำนักงานจัดการกัญชาและกระท่อมทางการแพทย์แผนไทย

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

โทรศัพท์

02-149-5647

Website

<https://ockt.dtam.moph.go.th/>

สนับสนุนการพิมพ์โดย

กองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

พิมพ์ที่

บริษัท บียอนด์ พับลิชชิง จำกัด

คำนำ

ด้วยพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 ได้กำหนดให้กระท่อมไม่จัดเป็นยาเสพติดให้โทษประเภท 5 เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากกระท่อมในทางการแพทย์และเศรษฐกิจมากขึ้น สำนักงานจัดการกัญชาและกระท่อมทางการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก จึงได้รวบรวมองค์ความรู้จากตำราการแพทย์แผนไทย ผู้เชี่ยวชาญ หมอพื้นบ้าน และผู้มีประสบการณ์ในการใช้กระท่อมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อจัดทำแนวทางการใช้ประโยชน์จากพืชกระท่อม โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของพืชกระท่อม ส่วนที่ใช้และสรรพคุณ วิธีใช้ ข้อควรระวัง ผลข้างเคียงที่เกิดจากการใช้พืชกระท่อม ประสบการณ์การใช้พืชกระท่อมในการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชนทางภาคใต้ และตำรับยาแผนไทยที่มีกระท่อมเป็นส่วนประกอบ เป็นข้อมูลสื่อสารให้เกิดการใช้ที่ถูกต้องและปลอดภัย สำหรับประชาชนในการดูแลสุขภาพตนเอง อีกทั้งเป็นการส่งเสริมให้เกิดการนำภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยมาใช้ให้เกิดประโยชน์

สำนักงานจัดการกัญชาและกระท่อมทางการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญ หมอพื้นบ้าน ผู้มีประสบการณ์ในการใช้กระท่อมและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ซึ่งได้กรุณาถ่ายทอดองค์ความรู้ รวบรวม และสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อจัดทำแนวทางการใช้ประโยชน์จากพืชกระท่อม คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านในการเข้าถึงองค์ความรู้ ข้อมูลการใช้ประโยชน์จากพืชกระท่อมที่ถูกต้อง และปลอดภัย เพื่อใช้ในการดูแลสุขภาพตนเองได้อย่างเหมาะสม

คณะผู้จัดทำ

สารบัญ

หน้า

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ “พืชกระท่อม”	3
- ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	4
- สายพันธุ์กระท่อมที่พบในประเทศไทย	6
- ลักษณะเด่นของใบกระท่อม	6
การใช้ประโยชน์ทางการแพทย์แผนไทย และการแพทย์พื้นบ้านไทย	9
- ส่วนที่ใช้และสรรพคุณ	10
- วิธีใช้	10
ข้อควรระวังและข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้พืชกระท่อม	13
- ข้อควรระวัง	14
- อาการเมากระท่อม	14
- อาการขาดกระท่อม	14
- การแก้ปัญหาการติดกระท่อม	16
ประสบการณ์การใช้พืชกระท่อมในการดูแลสุขภาพตนเอง ของหมอพื้นบ้านและประชาชนทางภาคใต้	17
ตำรับยาแผนไทยที่มีกระท่อมเป็นส่วนประกอบในตำรับ	21

บทนำ

กระท่อมเป็นพืชที่มีถิ่นกำเนิดในเขตร้อนชื้น แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทยพบได้มากในภาคใต้ ซึ่งมีวัฒนธรรมการใช้กระท่อมในวิถีชีวิตอย่างแพร่หลาย ในสมัยก่อนกระท่อมนั้น ยังไม่ถูกกำหนดให้เป็นพืชควบคุมหรือต้องห้าม ในปี พ.ศ. 2486 ได้มีการออกพระราชบัญญัติพืชกระท่อม ห้ามปลูกครอบครอง จำหน่าย และเสพใบกระท่อม

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2522 พืชกระท่อมถูกกำหนดเป็นยาเสพติดให้โทษประเภท 5 ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ห้ามผลิต จำหน่าย นำเข้า ส่งออก จำหน่าย หรือมีไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต และห้ามเสพโดยเด็ดขาด (1-3)

พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 ถอดพืชกระท่อมออกจากยาเสพติดให้โทษประเภท 5 มีผลยกเลิกความผิดและโทษเกี่ยวกับพืชกระท่อม ไม่ถูกควบคุมตามกฎหมายว่าด้วยยาเสพติด ดังนี้

1. ประชาชนสามารถนำเข้า – ส่งออก จำหน่าย ครอบครอง และบริโภคพืชกระท่อมได้
2. การควบคุมและกำกับดูแลพืชกระท่อม กำหนดใน (ร่าง) พระราชบัญญัติพืชกระท่อม พ.ศ.
3. การนำใบกระท่อมมาแปรรูปเป็นสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ ต้องขออนุญาตตามกฎหมายว่าด้วย ผลิตภัณฑ์นั้น ๆ (4)

เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากพืชกระท่อมในการดูแลสุขภาพตนเอง
ของประชาชนที่ถูกต้อง ปลอดภัย สำนักงานจัดการกัญชาและกระท่อม
ทางการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
จึงได้จัดทำแนวทางการใช้ประโยชน์จากพืชกระท่อม โดยรวบรวมองค์ความรู้
จากผู้มีประสบการณ์การใช้และการรวบรวมตำรับยาแผนไทยที่มีกระท่อมเป็น
ส่วนประกอบในตำรับ เพื่อเป็นรูปแบบแนวทางให้ประชาชนและผู้ที่มีสนใจนำไปใช้
หรือประยุกต์ใช้ดูแลสุขภาพได้อย่างเหมาะสมต่อไป

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ “พืชกระท่อม”

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ “พืชกระท่อม”

พืชกระท่อม มีถิ่นกำเนิดในเขตร้อนชื้นแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ประเทศไทยสามารถพบต้นกระท่อมได้ทั่วไปในป่าธรรมชาติทางภาคใต้ ตั้งแต่ภาคใต้ตอนบนจนถึงตอนล่าง และพบในบางจังหวัดของภาคกลาง เช่น ปทุมธานี นนทบุรี (5) ลักษณะของพืชกระท่อมจะขึ้นกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ ความอุดมสมบูรณ์ รวมไปถึงระดับความชุ่มชื้นของดิน

กระท่อมเป็นพืชที่ใช้เป็นตัวยาทั้งในส่วนของทางการแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้าน นอกจากนี้การใช้กระท่อมจะมีความผูกพันกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมทางภาคใต้อันยาวนาน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ชีวิตประจำวันเพื่อกระตุ้นประสิทธิภาพการทำงาน เพื่อสังสรรค์ และกินเพื่อรักษาโรคหรืออาการต่าง ๆ

1. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Mitragyna speciosa* (Korth.) Havil.

วงศ์ : Rubiaceae

ชื่อสามัญ : Kratom

ชื่อท้องถิ่น : ท่อม ใบท่อม (ภาคใต้) อีถ่าง (ภาคกลาง)

ลักษณะพืช กระท่อมเป็นไม้ยืนต้น ความสูงราว 15-30 เมตร ลำต้น ตรง แตกกิ่งก้านน้อย ใบ เป็นใบเดี่ยว รูปไข่แกมขอบขนาน เรียงตรงกันข้าม ด้านท้องใบมีเส้นใบเห็นเป็นสันชัดเจน หูใบ รูปใบหอกอยู่ระหว่างก้านใบ ดอก เป็นชนิดสมบูรณ์เพศ ออกที่ปลายกิ่ง ช่อย่อยรูปทรงกลมคล้ายดอกกระถิน แต่ละช่อมีดอกย่อยราว 70-80 ดอก ผล มีลักษณะแคบรูปชูล ภายในผลย่อยมีเมล็ดอัดแน่น เมล็ด มีลักษณะแบน (flat seed) (5)

ภาพแสดงลักษณะพืชกระท่อม

ต้นกระท่อม ณ จังหวัดปทุมธานี

ต้นกระท่อม ณ จังหวัดตรัง

ลำต้นกระท่อม

ใบกระท่อมสด

ใบกระท่อมแห้ง

ดอกกระท่อม

ผลและเมล็ดกระท่อม

2. สายพันธุ์กระท่อมที่พบในประเทศไทย

กระท่อมในประเทศไทยพบได้หลายสายพันธุ์ ไม่น้อยกว่า 3 สายพันธุ์ คือ สายพันธุ์ก้านแดง (ก้านใบสีแดง) สายพันธุ์แดงกวา (ก้านใบสีเขียว) และสายพันธุ์ยักษ์ใหญ่หรือหางกิ้ง (ขอบใบหยัก) ทั้งนี้ลักษณะก้านใบสีแดงและสีเขียวจะขึ้นอยู่กับสภาพอากาศด้วย (1)

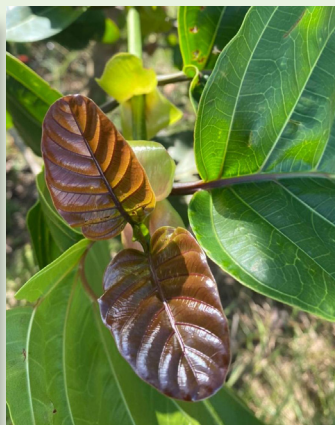

3. ลักษณะเด่นของใบกระท่อม

ใบเป็นรูปไข่ ปลายใบแหลม โคนใบป้าน ขอบใบเรียบ ผิวใบเรียบลื่น แผ่นใบบาง ด้านท้องใบมีเส้นใบเป็นสันเห็นได้ชัดเจน มีเส้นแขนงใบข้างละประมาณ 10-15 เส้น ขนาดใบแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ใบเพสลาดกว้าง 10-16 เซนติเมตร ก้านใบยาว 3-5 เซนติเมตร ยอดอ่อนเห็นหูใบรูปใบหอกอยู่ตรงกลางระหว่างก้านใบอ่อนทั้งสองข้าง จำนวน 1 คู่ เส้นบริเวณท้องใบเป็นสัน เส้นใบเป็นสีแดง เรียก สายพันธุ์ก้านแดง และเส้นใบเป็นสีเขียวเรียก สายพันธุ์แดงกวา บางชนิดอาจมี ปลายใบเป็นหยัก เรียก สายพันธุ์ยักษ์ใหญ่ (หางกิ้ง) (6)

กระท่อมที่นิยมนำมาใช้เคี้ยวหรือทำยา มี 2 สายพันธุ์ ได้แก่ สายพันธุ์ก้านแดง และสายพันธุ์แดงกวา โดยสายพันธุ์ก้านแดงมีรสชาติขมกว่าสายพันธุ์แดงกวา และออกฤทธิ์ยาวนานกว่าประมาณ 30 นาที เมื่อใช้ในปริมาณที่เท่ากัน

ส่วนพืชที่มีลักษณะคล้ายกระท่อมแต่มินำมาเคี้ยว คือ ใบกระท่อมนา (กระท่อมขี้หมู) ใบกระท่อมนาจะมีใบขนาดเล็กกว่ากระท่อมก้านเขียวและก้านแดง และจะมีขนอยู่หลังใบ เมื่อเคี้ยวเข้าไปทำให้เกิดอาการระคายคอ บางรายมีอาการเมาอย่างรุนแรงถึงขั้นอาเจียนออกมา (7-8)

ภาพแสดงใบกระท่อมนา (กระท่อมขี้หมู) *Mitragyna diversifolia* (Wall. ex G.Don) Havil
ภาพโดย: คุณเบญจวรรณ บัวขวัญ

การใช้ประโยชน์ทางการแพทย์แผนไทย และการแพทย์พื้นบ้านไทย

การใช้ประโยชน์ทางการแพทย์แผนไทย และการแพทย์พื้นบ้านไทย

1. ส่วนที่ใช้และสรรพคุณ

ส่วนใช้ประโยชน์: ใบเทศลาด (ใบที่ไม่อ่อนและไม่แก่จนเกินไป)

ใบแก่ เปลือกต้น ราก

1. ใบกระท่อม รสยา เผื่อน ขม เมา การใช้วิธีชุมนิยมใช้ใบเทศลาดและใบแก่ สรรพคุณ แก้ท้องเสีย แก้บิด แก้ปวดท้อง แก้ไอ แก้ปวดเมื่อย
2. เปลือกต้น รสยา ฝาด ขม เมา สรรพคุณ แก้ปวดเมื่อย รักษาโรคตานขางในเด็ก
3. ราก รสยา ฝาด ขม เมา สรรพคุณ แก้ปวดเมื่อย แก้ปวดข้อ ปวดเข่า แก้ลงแดงจากการติดเชื้อรา

2. วิธีใช้ใบกระท่อม

1. เคี้ยวใบสด นำใบสดมาล้างน้ำให้สะอาด ผึ่งให้สะเด็ดน้ำ ลอกก้านใบออก เคี้ยวใบกระท่อมให้ละเอียด ตูดกินแต่น้ำ ส่วนกากคายทิ้งไป แล้วดื่มน้ำตาม
 - แก้ท้องเสีย ใช้ครั้งละ 1-2 ใบ วันละ 3 ครั้ง
 - แก้ปวดท้อง ใช้ครั้งละ 2-3 ใบ เมื่อมีอาการ
 - แก้ไอ ใช้ครั้งละ 1-2 ใบ วันละ 3-4 ครั้ง เมื่อมีอาการ
 - แก้ปวดเมื่อย เคี้ยวครั้งละ 1-3 ใบต่อวัน

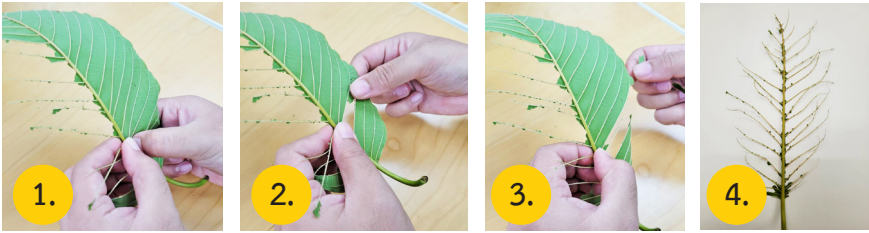
การลอกก้านใบกระท่อม มี 2 วิธี ดังนี้

วิธีที่ 1 ลอกเส้นใบออกในลักษณะเป็นรูปก้างปลา จากนั้นลอกเส้นกลางใบออก ให้เหลือเพียงเนื้อใบ

ภาพแสดงการลอกก้านใบกระท่อมวิธีที่ 1

วิธีที่ 2 รูดเนื้อใบระหว่างเส้นใบ เพื่อนำมาเคี้ยวให้ละเอียด

ภาพแสดงการลอกก้านใบกระท่อมวิธีที่ 2

หากเคี้ยวโดยไม่ลอกก้านใบออก อาจทำให้เศษของก้านใบติดตามซอกฟัน และอาจทำให้เหงือกเกิดการระคายเคืองได้

2. นำต้มใบกระท่อม นำใบสดล้างน้ำให้สะอาด ผึ่งให้สะเด็ดน้ำ ต้มใบกระท่อม โดยใช้ใบสด 10 ใบ กับน้ำ 1 ลิตร ต้มเดือดนาน 15 นาที กรองเอาน้ำมาดื่ม ครั้งละ 50 มิลลิลิตร วันละ 3 ครั้ง กรณีใช้แก้ไออาจเติมเกลือ หรือน้ำตาลทรายแดงเล็กน้อย

นำใบกระท่อมสดล้างน้ำให้สะอาด
ผึ่งให้สะเด็ดน้ำ

เติมน้ำเปล่า 1 ลิตรลงในหม้อ
ตั้งไฟกลาง

นำใบกระท่อม 10 ใบใส่ลงในหม้อ
ต้มเดือด 15 นาที

ต้กใบกระท่อมและกรองกากออก

กากใบกระท่อมหลังการต้ม

น้ำต้มใบกระท่อมดื่มครั้งละ 50 มิลลิลิตร

3. ใช้ใบแห้งบดเป็นผง

3.1 ใช้ในรูปแบบผง นำใบแห้งบดเป็นผง ใช้ประมาณ 1 ช้อนกาแฟ ชงกับน้ำร้อนดื่มหรือชงดื่มแบบชา ใช้ครั้งละ 250 มิลลิลิตร วันละ 1-2 ครั้ง

นำใบแห้งบดเป็นผง

ใช้ประมาณ 1 ช้อนกาแฟ

ชงกับน้ำร้อนดื่มหรือชงดื่มแบบชา

3.2 ใช้ใบแห้งบดเป็นผง ผสมกับน้ำผึ้งแล้วปั้นเป็นยาลูกกลอน ใช้วันละ 1-2 เม็ด

หมายเหตุ :

1. ในผู้ที่เริ่มใช้กระท่อมเป็นครั้งแรก แนะนำให้ใช้เพียงครั้งใบก่อน เพื่อดูว่ามีอาการเมากระท่อมหรือไม่ หากมีอาการเมากระท่อมรุนแรง อาจต้องหยุดการใช้กระท่อม
2. ในผู้ที่ใช้กระท่อมเป็นประจำ อาจทำให้การใช้ในปริมาณดังกล่าว ไม่ได้ผล

ข้อควรระวังและข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับ
การใช้พืชกระท่อม

ข้อควรระวังและข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้พืชกระท่อม

1. ข้อควรระวัง

- 1.1 ไม่ควรใช้ในเยาวชนอายุต่ำกว่า 18 ปี
- 1.2 ไม่ควรใช้ในหญิงตั้งครรภ์หรือวางแผนตั้งครรภ์ และหญิงให้นมบุตร
- 1.3 ควรระวังในผู้ที่มีการทำงานของตับและไตบกพร่อง
- 1.4 การใช้ใบกระท่อมสดโดยไม่ลอกก้านใบออกจากตัวใบและกลืนกากกระท่อม อาจจะทำให้เกิดอาการที่เรียกว่า “ถุงท่อม” ในลำไส้ได้
- 1.5 อาจเกิดอาการท้องผูกในกลุ่มผู้ใช้ที่เคี้ยวใบกระท่อมสด วิธีการป้องกันคือ ให้ดื่มน้ำตามมาก ๆ
- 1.6 อาจทำให้เกิดอาการเมากระท่อมในผู้ใช้ครั้งแรกหรือผู้ใช้ในปริมาณมาก
- 1.7 อาจเกิดการติดกระท่อมได้ ขึ้นอยู่กับระยะเวลา ปริมาณ และความถี่ในการใช้กระท่อมของแต่ละบุคคล

2. ข้อมูลเพิ่มเติม

2.1 อาการเมากระท่อม

อาการเมากระท่อม ส่วนใหญ่เกิดได้ในผู้ใช้กระท่อมครั้งแรก หรือเคี้ยวใบกระท่อมในปริมาณที่มากติดต่อกัน อาจมีอาการมึนงง ลึนชา เหงื่อออกมาก ตามัว อ่อนเพลีย คลื่นไส้ อาเจียน แน่นหน้าอก ส่วนใหญ่ผู้ใช้จะมีวิธีการรักษาอาการดังกล่าวด้วยตนเอง เช่น นั่งหรือนอนพัก ไปทำงานให้เหงื่อออกหรือไปอาบน้ำเย็น ดื่มน้ำเย็น กินผลไม้รสเปรี้ยว ดื่มน้ำหวานหรือกินผลไม้รสหวาน เป็นต้น โดยอาการดังกล่าวสามารถหายได้เอง

2.2 อาการขาดกระท่อม

ผู้ใช้กระท่อมประจำเมื่อหยุดใช้กระท่อมจะมีอาการถอนยาหรืออาการขาดกระท่อมเกิดขึ้น ซึ่งจำแนกออกเป็น 4 หมวด ได้แก่

1) มีความอยากใช้อย่างรุนแรง และเหนื่อยล้าอ่อนเพลีย ไม่มีเรี่ยวแรงทำงาน
2) ปวดกล้ามเนื้อ ปวดกระดูก เจ็บในข้อ ปวดหลัง กล้ามเนื้อกระดูก (ทกท่อม) นอนไม่หลับ ซึ่งเป็นอาการที่ทรมาณมาก ทำให้ผู้ที่พยายามเลิกใช้กระท่อม หนีไม่ไหว และกลับมาใช้กระท่อมต่อไป

3) โมโหง่าย อารมณ์เสียบ่อย เครียด วิตกกังวล หงุดหงิด ไม่สบายใจ กระทบกระชวยใจ ซึมเศร้า

4) อาการทางระบบประสาทอัตโนมัติ ครั่นเนื้อครั่นตัว หนาวสั่น คล้ายจะเป็นไข้ ว่าง หาว น้ำมูก น้ำตาไหล น้ำลายเหนียว เบื่ออาหาร ท้องเสีย

ผู้ที่ติดกระท่อมอย่างรุนแรง คือผู้ที่ต้องเคี้ยวใบกระท่อมเกือบทุกชั่วโมง อาจมีหรือต้องมีใบกระท่อมอยู่ในปากตลอดเวลา ในวันที่ไม่ได้เคี้ยวใบกระท่อม อาจมีอาการท้องเสียในตอนเช้า บางรายถ่ายทั้งวัน อูจจาระมีกลิ่นเหม็นเขียว ใบกระท่อม กินยาแก้ท้องเสียก็ไม่หาย ต้องกลับมาเคี้ยวใบกระท่อม อาการจึงจะทุเลาลง บางรายมีอาการคลื่นไส้ พะอืดพะอม ถึงขั้นอาเจียนในตอนเช้า ในรายที่เลิกกระท่อมได้นั้น พบว่าอาการดังกล่าวจะเกิดขึ้นประมาณ 2 สัปดาห์ถึง 1 เดือน และที่สำคัญต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง ในกลุ่มนี้น้อยคนที่สามารถเลิกกระท่อมได้ โดยที่ไม่ใช้สารเสพติดชนิดอื่น ๆ มาทดแทน เช่น ดมเหล้า ยาดองเหล้า หรือ เบียร์ ส่วนใหญ่มักพบว่า คนที่เลิกกระท่อมจะหันมาดื่มเหล้าแทน

จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้กระท่อมเป็นประจำจำนวนมาก พบว่า เมื่อพยายามหยุดใช้กระท่อมหลายครั้ง สุดท้ายต้องกลับมาใช้อีก เพราะไม่สามารถทำงานได้ และรู้สึกไม่มีความสุข บางรายไปหาหมอที่โรงพยาบาลและได้ยาแก้ปวดมากิน บรรเทาอาการขาดกระท่อม เมื่อฤทธิ์ของยาแก้ปวดหมด อาการถอนยาหรือขาดกระท่อมก็จะเกิดขึ้นอีก ดังนั้นผู้ตั้งใจจะเลิกกระท่อมอย่างจริงจัง ต้องอดทนกับอาการต่าง ๆ ให้ได้ ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 1 เดือน ถึง 3 ปี จึงจะเลิกกระท่อมได้อย่างเด็ดขาด ส่วนใหญ่มักถอดใจและกลับมาใช้กระท่อมอีก เพราะสังคมในชนบท เป็นวิถีที่คนส่วนใหญ่ยังใช้กระท่อมเพื่อการทำงานและสังสรรค์ เมื่อเห็นเพื่อนใช้ เพื่อนชวนหรือยืมให้ ก็เป็นเรื่องง่ายที่จะกลับมาใช้กระท่อมอีกครั้ง (6)

2.3 การแก้ปัญหาการติดกระท่อม

1) ใช้พืชที่มีรสขม บรรเทาอาการเปรี้ยวปาก ปากเหนียว น้ำลายเหนียว ทดแทนกระท่อม เช่น บอระเพ็ด ฟ้าทะลายโจร ยอดขี้เหล็ก ใบสวาด ใบกะเพรา ใช้ในกรณีที่ต้องการเลิกขาดจากกระท่อม

2) ใช้เปลือกกระท่อมมีรสฝาดเมา นำมาตำ อมให้น้ำลายออก จะหายอยากกระท่อม

3) ใช้รากและเปลือกของกระท่อมนำมาต้ม ช่วยลดความอยากกระท่อม และรักษาอาการลงแดงจากการติดสุราและสารเสพติด

4) นำต้นต้อยติ่งทั้งต้นและรากมาต้มดื่มเป็นชา เพื่อช่วยในการลดและเลิกกระท่อม รวมถึงแก้อาการปวดเมื่อยตามร่างกาย ทั้งนี้บางรายสามารถเลิกได้ บางรายยังต้องกลับไปใช้กระท่อมต่อ

5) การใช้สมุนไพรราชดัดทั้ง 5 ส่วน ได้แก่ ต้น ราก ใบ ดอก และผล ผสมรวมกันประมาณ 1 กำมือ ใช้ทั้งแบบสดและแบบแห้ง แบบแห้งนำไปตากพอสากแล้วนำไปต้มในน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน ดื่มวันละ 1 แก้ว เป็นเวลา 3 วัน แก้อาการติดกระท่อม (อาการที่เกิดหลังดื่มราชดัดมีอาการอาเจียนและอ่อนเพลีย การแก้พิษ ให้ดื่มน้ำมะพร้าว และกินต้มไก่บ้าน ที่มีส่วนประกอบของสมุนไพร ได้แก่ ตะไคร้ หอมแดง กระเทียม เพื่อบำรุงร่างกาย แก้อ่อนเพลีย)

ใบราชดัด

ลำต้นราชดัด

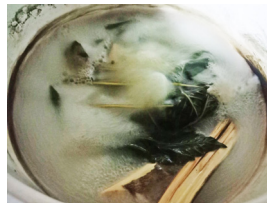
ดอกราชดัด

ผลราชดัด

ภาพแสดงใบราชดัด ภาพโดย: คุณจิราภรณ์ บุญมาก

ภาพแสดงลำต้นและดอกราชดัด ภาพโดย: <http://www.phargarden.com/main.php?action=viewpage&pid=103>

ภาพแสดงการต้มสมุนไพรราชดัด ภาพโดย: คุณจิราภรณ์ บุญมาก

ประสบการณ์การใช้พืชกระท่อม
ในการดูแลสุขภาพตนเองของหมอพื้นบ้าน
และประชาชนทางภาคใต้

ประสบการณ์การใช้พืชกระท่อม ในการดูแลสุขภาพตนเองของหมอพื้นบ้าน และประชาชนทางภาคใต้ (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์)

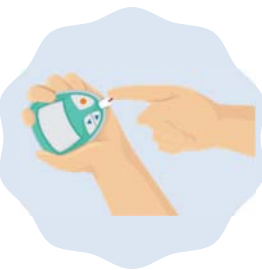
ในทางภาคใต้การใช้แบบวัฒนธรรมท้องถิ่น นิยมใช้ในรูปแบบเคี้ยวใบสด ต้มเป็นน้ำชาหรือรับประทานร่วมกับชา กาแฟ เครื่องดื่มชูกำลัง น้ำเปล่า ถ้าเป็นผู้สูงอายุที่มีปัญหาเรื่องการเคี้ยวหรือไม่มีฟัน นิยมใช้กระบอกปิดกระต้อม ให้ละเอียดก่อนเคี้ยวเหมือนคนแก่ที่ตำหมากเคี้ยว ผู้ที่ใช้ใบกระต้อมส่วนใหญ่ บอกว่ากินกระต้อมเพื่อทำงาน เพื่อสังสรรค์ และกินเพื่อรักษาโรค (15)

ตัวอย่างการรักษาอาการท้องเสีย ท้องร่วง

- ให้เคี้ยวใบกระต้อมครึ่งใบ คายกากทิ้ง และต้มน้ำอุ่นตาม
- หากยังไม่หยุดถ่าย ให้เปลี่ยนมาใช้ยาตำรับ เช่น ในยาต้ม นำขมิ้นชัน ขมิ้นอ้อย (มักใช้คู่กันในตำรับ) โพลี กระต้อม ใบกระต้อม จะช่วยหยุดอาการท้องเสีย และลดอาการปวดมวนท้องได้
- ใช้เปลือกต้นกระต้อมหรือใบกระต้อมสดพอสสมควรร ต่ำแหลกผสมน้ำปูนใสคั้นเอาน้ำ 3-4 ช้อนโต๊ะ

ตัวอย่างการใช้ในผู้ป่วยเบาหวาน

- เคี้ยวใบกระต้อมแก่ วันละ 2 ใบ ก่อนอาหารเช้า เคี้ยวเอาแต่น้ำ คายกากทิ้ง ต้มน้ำอุ่นตาม
- เบาหวานระยะเริ่มแรก : ใช้เปลือกต้น กิ่งก้านใบ เอามากน้อย ตามความต้องการใส่หม้อ ต้มเติมน้ำท่วมยา น้ำ 3 ส่วน ต้มเหลือ 1 ส่วน รับประทานครั้งละครึ่งถ้วยกาแฟ วันละ 3 เวลา ก่อนอาหาร ติดต่อกัน 7 วัน
- ทำเป็นยาตำรับ นำใบกระต้อม หล้าใต้ใบ ผักเสี้ยนผิ น้ำนมราชสีห์ มาเป็นบดผง แล้วชงเป็นชา ต้มทุกวัน วันละ 2-3 ครั้ง ช่วยลดน้ำตาลในเลือดได้

ตัวอย่างการรักษาอาการไอ

- ให้เคี้ยวใบกระท่อมไม่ถึงครึ่งใบ จะช่วยแก้อาการไอได้
- หากไอเรื้อรัง ให้นำใบกระท่อมมาปั่นกับน้ำตาลทรายแดง แล้วเคี้ยว เนื่องจากใบกระท่อมมีรสฝาด ขม รสหวาน ของน้ำตาลทรายแดงจะช่วยกระตุ้นเสมหะแห้งที่ติดอยู่ข้างในออกมาได้
- ทำเป็นยาต้ม นำใบกระท่อม 8-12 ใบ อ้อยแดง 3 ชีด (ตัดตรงซึ้งลงไปต้มด้วย) ในน้ำ 1 ลิตร นำมาต้ม ช่วยแก้ไอได้

ตัวอย่างการรักษาแผลพุพอง แผลเน่าเปื่อย แผลกดทับ หรือแผลเบาหวาน

- นำใบกระท่อม ใบน้อยหน่า รากหนอนตายหยาก ขมิ้นชัน (เล็กน้อย) เปลือกมังคุด (ผสมใบบวบก็ใช้ได้) ทำให้แห้ง แล้วนำมาบดรวมกัน ใช้โรยที่แผล หรือทำเป็นเจลทาที่แผล
- เปลือกต้นตัมกับน้ำปูนใสให้เข้มข้นล้างแผล เช้า-เย็น
- เปลือกต้น ใบ ตำให้แหลก ผสมน้ำปูนใส ใช้พอกแผล เปลี่ยนยาวันละ 1 ครั้ง จนแผลแห้งสนิท

ตัวอย่างการรักษาคนติดยาในวัยรุ่น

(อิงตามตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ และตำราท่านขุนโสภิต บรรณารักษ์)

- นำใบกระท่อมแก่ เถาวัลย์เปรียง ใบยาสูบ ใบหญ้าดอกขาว ใช้แบบสดมาคั้นเอาน้ำดื่ม
- ทำเป็นลูกอม เอามาผสมน้ำตาลทรายแดง เมินทอล น้ำมะนาว และกัญชาเล็กน้อย ให้ออมประมาณ 1 เดือน ช่วยลดอาการติดยาได้

ตัวอย่างการใช้ในกรณีเป็นแผลเปื่อยจากงูกัด

- ใช้ใบโศกกระท่อมและเปลือกสะเดาข่าง มาฝนกับน้ำหม้อ (น้ำข้าวเช็ด) ใช้พอกบริเวณแผลโดยตรง 3-7 วัน หรือจนแผลหายเป็นปกติดี (หม้อเคลื่อน ทองรอด หม้อพื้นบ้าน จังหวัดตรัง)

ตัวอย่างการใช้รักษาแผลสด ใช้ห้ามเลือด

- ใช้ใบกระท่อมสดตำผสมเหล้าขาว พอกแผลสด

ตัวอย่างการใช้รักษาพยาธิ

- ใช้ใบกระท่อมสดขี้กั๊กปูน (กินหมาก) คลึงทาท้องรักษาพยาธิไส้เดือน หรือเด็กมีอาการปวดท้องใช้ใบกระท่อมตำโปะกระหม่อม

ตัวอย่างการใช้รักษาโรคกระเพาะอาหาร

- ใบกระท่อม 2-3 ใบ เคี้ยวกลืนน้ำ คายากาทิ้ง ตอนเช้า ขณะท้องว่าง ทำติดต่อกัน 7-14 วัน

ตัวอย่างการบรรเทาอาการปวดฟัน

- ใบกระท่อมสด 1 ใบ ใส่เกลือ ลอกก้านใบและเส้นกลางใบออก เคี้ยวแล้วอม คายากาทิ้ง

ตำรับยาแผนไทยที่มีกระท่อม
เป็นส่วนประกอบในตำรับ

ตำรับยาแผนไทยที่มีกระท่อมเป็นส่วนประกอบในตำรับ

พืชกระท่อมเป็นส่วนประกอบในตำรับยาหลายตำรับ มีการใช้เป็นยาหลักที่รักษาโรคโดยตรง ใช้เป็นยารอง รักษาโรคแทรก โรคตาม และใช้เป็นกระสายยา เพื่อช่วยให้ยามีฤทธิ์ตรงกับโรคหรือเพิ่มสรรพคุณของยา ตำรับยาที่มีกระท่อมเป็นส่วนประกอบพบในคัมภีร์แผนไทย มีไม่น้อยกว่า 56 ตำรับ พิจารณาตัดความซ้ำซ้อนของตำรับยาแล้วคงเหลือ 31 ตำรับ

ตำรับยาแผนไทยที่มีกระท่อมเป็นส่วนประกอบจำนวน 31 ตำรับ

ชื่อตำรับยา	สรรพคุณ	ที่มาของตำรับยา
1. ยาแก้ปวดตอซิน	แก้อาการท้องเสียจากการกินอาหารแสลงที่มีอาการมิใช่ร่วมด้วย	ตำรายาศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
2. ยาแก้กุกฉิวาตอติสาร	แก้ท้องเสียที่มีอาการแน่นท้อง จุกเสียดท้อง	ตำรายาศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
3. ยาแก้ป่วง	แก้ท้องเสีย ที่มีอาการพะอืดพะอม คลื่นไส้อาเจียน	ตำรายาศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
4. ยาหุมนานจงถนนปิดมหาสมุทร	แก้ท้องเสีย ที่มีอาการถ่ายเหลวเป็นน้ำ	เวชศาสตร์วิวัฒนาการ
5. ยาแก้โรคติสาร	แก้ท้องเสียเป็นมูกเลือด อ่อนเพลีย และมีไข้ร่วมด้วย	เวชศาสตร์วิวัฒนาการ
6. ยาเหลืองใหญ่	แก้ท้องเสีย ที่มีอาการแน่นท้อง ท้องอืดท้องเฟ้อ	ตำรายาสภาอุณาโลมแดง ร.ศ. 112
7. ยาแก้บิดหน้าร้อน	แก้ท้องเสียที่มีอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ เสียดท้องอาหารไม่ย่อย คลื่นไส้อาเจียน	ตำรายาเกร็ด หมวดเวชศาสตร์ เลขที่ 259
8. ยาประสะกระท่อม	แก้ท้องอืด แก้ตมูกเลือด แก้ไข้	ตำรายาผีตาซ หมวดเวชศาสตร์ เลขที่ 159
9. ยาเม็ดแบนรวมธาตุ	แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นท้อง	คัมภีร์ธาตุทั้ง 5 หอสมุดแห่งชาติ
10. ยาแก้เชื่อมผีตาซ แก้คัน	แก้คัน	ตำรายาแก้เลือดลมเสีย เลขที่ 788
11. ยาเหลืองนายอยู่	แก้ท้องเสีย ที่มีอาการปวดท้อง และอาการอ่อนเพลียร่วมด้วย	ตำรายาเกร็ด หมวดเวชศาสตร์ เลขที่ 528
12. ยาแก้ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่	แก้ท้องอืด ใช้ในทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่	ตำรายาเกร็ด หมวดเวชศาสตร์ เลขที่ 539
หมายเหตุ : ตำรับยา 12 ตำรับข้างต้น ผ่านการพิจารณารับรองตำรับยาที่มีกระท่อมปรุงผสมจากตำรายาแผนไทยแห่งชาติ และตำรายาเกร็ด โดยคณะกรรมการประเมินรับรองตำรับยาแผนไทยที่มีกัญชาและกระท่อมปรุงผสมมา		

ชื่อตำรับยา	สรรพคุณ	ที่มาของตำรับยา
13. ยาแก้บิดลงเลือด	แก้บิดลงเลือด	ศิลาจารึกตำรายาวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร
14. ยากล่อมอารมณ์	แก้ท้องเสีย ที่มีอาการอ่อนเพลีย หน้ามืด ตาลาย สวิงสวย	ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม 2
15. ยาแก้ปวงน้ำ	แก้ปวงน้ำ	ตำรายาศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
16. ยาประสะกาลแดง	แก้ท้องเสีย แก้บิดปวดมวน	ตำรับยาสภาอุณาโลมแดง ร.ศ. 112
17. ยาประสะภาพแดง	แก้ลงแดงและแก้บิด	เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม 1-3 ของพระยาพิศณุประสาทเวช
18. ยาประสะกระท่อม	แก้ปวดท้อง	เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม 1-3 ของพระยาพิศณุประสาทเวช
19. ยาแก้บิดหัวลูก	แก้บิดหัวลูก	เวชศาสตร์วิวัฒนาการ
20. ยาทำให้อุดผื่น	ลดความอยากผื่น	คัมภีร์แผนไทยของขุนโสภิตบรรณลักษณ์ เล่ม 3
21. ยามหาอุตของหมอหลิเวชวิรุฬ	แก้ท้องเสีย แก้บิด แก้อติสาร	ตำรายาอุรเวชศึกษา ขุนนิเทศสุขกิจ เล่ม 2
22. ยาแก้บิด	แก้ปวดท้อง แก้บิด	คัมภีร์แผนผิศาจ เลขที่ 151
23. ยาประสะจันทร์หอม	แก้สารพัดลง	ตำรายาเกร็ด เลขที่ 230
24. ยาแก้ซางตมูกเลือด	แก้ซางตมูกเลือด	ตำรายาเกร็ด เลขที่ 259
25. ยาเทพกล่อมอารมณ์	แก้ลมบังฉิมที่สุด สมตรีโทษ สมอันละเอียดเกิดในดวงหทัย	คัมภีร์ลมชะตาน เลขที่ 56
26. ยาแก้บิด	แก้ปวดท้อง แก้บิด	ตำรายาเกร็ด ฉบับที่ 19
27. ยาแก้้อชินธาตุ 11 ประการ	แก้เสมหะอะชินะ อันบังเกิดแต่แสงธาตุ	คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม 1
28. ยาเหลืองกระท่อม	แก้ลงเพื่อตาลทรงขโมย เหือดหัด ผิศาจก็ได้ ลงแดงเพื่อสูบยาภัยหาย	ตำรายาเกร็ด เลขที่ 561
29. ยาแก้ลงบิดปวดมวน	แก้ท้องเสีย แก้บิดปวดมวน	ตำรายาเกร็ด เลขที่ 574
30. ยาเขียวกระท่อม	แก้ปวดท้อง แก้บิดมูกเลือด	ตำรายาเกร็ด เล่ม 1 เลขที่ 620
31. ยาประคค	แก้ปวดบวม	ตำรายาใช้เล่ม 2 เลขที่ 619

รายนามผู้เชี่ยวชาญ ในการร่วมจัดทำแนวทางการใช้ประโยชน์จากพืชกระท่อม

1. นางสาวณีย์ กุลสมบูรณ์ นักวิชาการอิสระด้านการแพทย์พื้นบ้าน
2. นายพนธ์ณัฐณ์ พลภักดี ผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์แผนไทย
3. รองศาสตราจารย์สมสมร ชิตตระการ นักวิชาการพืชกระท่อม
4. นางสาวจิราภรณ์ บุญมาก นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ
5. นายสมคิด ช่วยนุกูล ประธานหมอพื้นบ้าน อ.ป่าบอน จ.พัทลุง

เอกสารอ้างอิง

1. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม. ความรู้ทั่วไปและงานวิจัยพืชกระท่อม [อินเทอร์เน็ต]. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2565. สืบค้นจาก <https://kratom.sci.psu.ac.th/knowledge>
2. สาวิตรี อัจฉางค์กรชัย, อาภา ศิริวงศ์ ณ อยู่ธยา. ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของการใช้พืชกระท่อม. บทสรุปของพืชกระท่อม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สงขลา : ลีโอ ดีไซน์ แอนด์ พรินท์, 2563. หน้า 1-6
3. มุฮัมมัดฟาห์มี ตาละ. วัฒนากการกฎหมายกระท่อมในประเทศไทย. ศูนย์ศึกษาปัญหายาเสพติด [อินเทอร์เน็ต]. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2565. สืบค้นจาก <https://cads.in.th/cads/content?id=298>
4. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม. กฎหมายและการควบคุมกำกับพืชกระท่อม. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการด้านวิชาการ กระท่อม พืชยาทางการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, กันยายน 2564.
5. จุไรทิพย์ หวังสินทวีกุล. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ พฤกษเคมีของพืชกระท่อม. บทสรุปของพืชกระท่อม. สงขลา : หน่วยระดับปริญญา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์; 2558. หน้า 15-20
6. จุไรทิพย์ หวังสินทวีกุล, นวัตกรรม แก้วประดับ. ชีววิทยา พฤกษเคมี ของพืชกระท่อม. บทสรุปของพืชกระท่อม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สงขลา : ลีโอ ดีไซน์ แอนด์ พรินท์, 2563. หน้า 17
7. สาวิตรี อัจฉางค์กรชัย, ดาริกา ไสงาม. ผลกระทบต่อสุขภาพในผู้ใช้พืชกระท่อมแบบพื้นบ้าน. บทสรุปของพืชกระท่อม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สงขลา : ลีโอ ดีไซน์ แอนด์ พรินท์, 2563. หน้า 93-100
8. ไม้เทศเมืองไทย สรรพคุณของยาเทศและยาไทย. หมอเสงี่ยม พงษ์บุญรอด รวบรวมและเรียบเรียง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงธน, 2522.

9. สรุปเนื้อหา การประชุมเชิงปฏิบัติการด้านวิชาการ “กระท่อม พืชยาทางการแพทย์แผนไทย”. สำนักงานจัดการศึกษาและกระท่อมทางการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, นนทบุรี
10. นิวัต แก้วประดับ. ใบกระท่อม สรรพคุณทางยา ประโยชน์และโทษ [อินเทอร์เน็ต]. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2565. สืบค้นจาก <https://kratom.sci.psu.ac.th/knowledge/pharmacy/4308>
11. สัมมน โฉมฉาย, จุฬิธา โฉมฉาย. ภาวะพิษจากสารเสพติดเพื่อผ่อนคลายในวัยรุ่นไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2560
12. ณัฐ ตันศรีสวัสดิ์, ศรินันท์ เอี่ยมภักดิ์. นิติพิชวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท วี.พรินท์ (1991) จำกัด, 2550:106-108.
13. สมชาย ศรีวิริยะจันทร์. อันตรกิริยาระหว่างยาพิษกระท่อม ตอนที่ 1: วารสารสำนักงาน ป.ป.ส., 2563; (36)3, 6-9.
14. สถาบันสำรวจและติดตามการปลูกพืชเสพติด สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม. เอกสารวิชาการ พืชกระท่อม: การใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ชุมชนและงานวิจัยเกี่ยวกับพืชกระท่อมเพื่อกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาพืชกระท่อมของประเทศไทย. เชียงใหม่: ทรีโอ แอดเวอร์ไทซิ่ง แอนด์ มีเดีย, 2562
15. วินัย วนานุกูล, ภาสกร ชัยวานิชศิริ, สรายุทธ์ บุญชัยพานิชวัฒนา, ล้ำชำ ลักษณะภิกชนัชช, นันทา ชัยพิชิตพันธ์ เวชศาสตร์ฉุกเฉินสำหรับผู้ป่วยยาและสารเสพติด. สถาบันบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแห่งชาติบรมราชชนนี. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: บริษัท เดอะกราฟิก ชิสมเต็มส์ จำกัด, 2563
16. ศุภวัฒน์ กล่อมวิเศษ. ประสบการณ์เกี่ยวกับพืชกระท่อมในตำบลน้ำพุ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี [อินเทอร์เน็ต]. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2565 สืบค้นจาก <https://kratom.sci.psu.ac.th/documentary>
17. ศูนย์ปฏิบัติการวิจัยและเรือนปลูกพืชทดลอง. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กระท่อมนา [อินเทอร์เน็ต]. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2565. สืบค้นจาก <http://clgc.agri.kps.ku.ac.th/resources/old-fragrant/mitragyna.html>

18. สาวิตรี อัจฉางค์กรชัย, ดาริกา ไสงาม. แบบแผนการใช้พืชกระท่อมแบบพื้นบ้าน. บทสรุปของพืชกระท่อม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สงขลา: ลีโอ ดีไซน์ แอนด์ พรินท์, 2563. หน้า 75-76
19. ฐานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. ราชดัด [อินเทอร์เน็ต]. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2565. สืบค้นจาก <http://www.phargarden.com/main.php?action=viewpage&pid=103>
20. ประกอบ อุบลขาว. สรรพคุณทางยาตามภูมิปัญญาชาวบ้าน. สมุนไพรที่ใช้บำบัดรักษาโรค. สงขลา: โรงพิมพ์พิมพ์การ, 2557. หน้า 2
21. Kruegel, A.C., & Grundmann, O. (2018). The medicinal chemistry and neuropharmacology of kratom: A preliminary discussion of a promising medicinal plant and analysis of its potential for abuse. *Neuropharmacology*, 134 (Pt A), 108-120. doi:10.1016 /j. neuropharm.2017.08.026
22. Suwanlert, S. (1975). A study of kratom eaters in Thailand. *Bulletin on Narcotics*, 27(3), 21-27.

แนวทางการใช้ประโยชน์จากพืชกระท่อม

สำนักงานจัดการกัญชาและกระท่อมทางการแพทย์แผนไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ถนนติวานนท์ ต.ตลาดขวัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000

